

Een slimme burger is op z'n minst een beetje datawijs

Leuk, zo'n hip stoplicht met sensor en camera, maar waarom zou je daar eigenlijk iets over moeten weten? Omdat nieuwe technologieën in combinatie met big data impact hebben op ons allemaal, legt **prof. dr. Liesbet van Zoonen** uit. Een beetje datawijsheid is daarom wel zo handig.

Rotterdam is hip en happening. De havenstad staat wereldwijd in de schijnwerpers als zogenaamde "smart city" (slimme stad). Toch hebben nog maar weinig mensen van het begrip smart city gehoord. Een smart city gebruikt moderne digitale technologieën en grote datastromen om de infrastructuur en de dienstverlening van de stad te monitoren, aan te sturen en te verbeteren.

Met name in Azië worden er nieuwe steden gebouwd die in hun geheel "smart" zijn opgezet. In oude Europese steden, zoals Rotterdam, gaat het vaker om slimme maar losse projecten. Stoplichten voorzien van sensoren, bijvoorbeeld, zodat ze voor fietsers sneller op groen gaan als het regent. Of de multifunctionele lantaarnpaal, waarmee in Amsterdam, Eindhoven en Rotterdam geëxperimenteerd wordt. Lantaarnpalen met zuinig en dynamisch ledlicht, een wifipunt, beveiligingscamera, buitenreclame, oplaadpunt, sensor voor luchtkwaliteit en temperatuur, luidspreker, en met verschillende lichtscenario's, van zacht en sfeer- vol tot hard en controlerend.

Fantastisch toch? Waarom zou ik als burger moeten weten hoe dat precies werkt? Ik weet toch ook niet hoe mijn telefoon, auto, televisie en magnetron precies werken? Maar bij de ontwikkeling van de slimme stad zijn legio vragen te stellen. Het gaat niet alleen om simpele operationele beslissingen, maar om sociale en politieke ingrepen in de stad. Wie beslist welk lichtscenario aangaat en weer uit mag? En als dat op basis van data gaat, wie richt dan het algoritme in? Wat gebeurt er met de camera en wifigegevens? Hoe zit het met de privacy van bewoners?

Datadialoog

Het is dus noodzaak dat burgers en bestuurders zich diepgaand met die "smart city"-ontwikkelingen gaan bemoeien. Voor je het weet heb je zo'n glurende paal voor je slaapkamerraam staan. Nu is de overgrote meerderheid van

de burgers niet actief bij de smart city betrokken, en heeft er sterker gezegd geen weet van.

Een belangrijke uitdaging voor de slimme stad is daarom het vergroten van de datawijsheid van burgers. Een kansrijke methode om een betere informatievoorziening te testen, is die van de data-dialoog. Momenteel gebruiken we die methode in Rotterdam bij een proefproject over de vraag of en hoe big data kunnen bijdragen aan succesvolle re-integratietrajecten van uitkering naar betaald werk.

De Nederlandse gemeenten willen heel graag weten of ze niet op een andere manier die effectiviteit van re-integratie-interventies kunnen vaststellen, en of big data hen daarbij kan helpen. Veel specifieker dan dat is de vraag niet. Vaak hebben mensen een soort vaag idee: we zouden toch iets met big data moeten kunnen? Dat vage idee komt natuurlijk doordat mensen in hun alledaagse praktijken voortdurend hoogstpersoonlijke aanbiedingen van bol.com krijgen, of merken dat Facebook weet welke hobby's ze hebben. En ze snappen ook wel dat dat komt doordat die clubs heel veel persoonlijke data van hen hebben.

Dus, zo gaat de redenering, als Netflix op basis van persoonlijke gegevens kan vaststellen welke tv-series een uitkeringsgerechtigde het liefste kijkt, dan zou de gemeente op basis van persoonlijke gegevens moeten kunnen vaststellen welke interventie het beste bij hem of haar werkt. Alles is tegenwoordig tenslotte gepersonaliseerd. Marketing, nieuwsaanbod, politieke campagnes, medicatie... dus waarom de re-integratiestrategie niet?

Zorgen

Met die opdracht zijn onze onderzoekers aan de slag gegaan, in nauwe samenwerking met de gemeente Rotterdam en in goed overleg met de andere drie grote steden en met subsidie van ZonMw, een organisatie voor gezondheidsonderzoek. In de praktijk blijkt dat nog niet zo makkelijk te zijn; allerlei nieuwe soorten data afkomstig uit telefonie en sociale media kun je vanwege privacywetgeving niet zomaar gebruiken. De gemeenten hebben wel ontzettend veel gegevens over hun uitkeringsgerechtigden en de interventies waaraan ze hebben meegedaan, maar die zijn niet altijd even nauwkeurig en ook niet altijd systematisch bijgehouden.

De betrouwbaarste bron is nog altijd het goede oude Centraal Bureau voor de Statistiek, en met zijn bestanden als basis gaan we stapsgewijs andere gegevens toe-

voegen, net zolang tot we precieze profielen hebben van uitkeringsgerechtigden en interventies.

Stel nu dat we erop uitkomen dat dit kan; dat je met zo'n uitgebreide datakoppeling heel nauwkeurig kunt vaststellen welke re-integratiestrategie voor wie het beste werkt. Dan ben je als stad misschien geneigd om te zeggen: Dat gaan we doen; onze organisatie kan daarop aangepast worden en de baten wegen op tegen de kosten.

Maar uitkeringsgerechtigden zelf hebben er misschien ook wel een gedachte of een gevoel over. Hoewel dit soort datakoppelingen ruimschoots binnen de grenzen van privacywetgeving plaatsvindt, levert het toch vaak gevoelens van onrust op bij de mensen om wie het gaat. De ontwikkeling van gepersonaliseerde re-integratie-

trajecten zal daarom niet alleen daadwerkelijk privacy-safe moeten zijn, maar ook rekening moeten houden met de zorgen over privacy die mensen gevoelsmatig kunnen hebben.

Burgerschap

Precies daarvoor zijn datadialogen bedoeld. Om de bezorgdheid van mensen weg te nemen en hen te overtuigen van het maatschappelijk nut van grootschalige datakoppeling. We gaan daarom in gesprek met burgers. Ten eerste om hen precies te informeren over wat we doen en transparantie van het project te vergroten. Ten tweede om meer inzicht te krijgen in eventuele bezorgdheid van uitkeringsgerechtigden over hun persoonlijke gegevens en om manieren te verkennen om hen te laten meepraten en meebeslissen over

het gebruik van hun gegevens.

We hebben niet de illusie dat we mensen daarmee volledig kunnen informeren. Het oude ideaal van burgerschap waarin iedereen goed op de hoogte is van wat er speelt, zich op basis van informatie en discussie een oordeel vormt en vervolgens bijdraagt aan de samenleving, is in deze tijd niet meer houdbaar. Daarvoor is de wereld te uitgebreid en te ingewikkeld geworden. Het is simpelweg fysiek en cognitief onmogelijk geworden om overal goed over geïnformeerd te zijn, en dat ideaal moeten we ook loslaten. Maar er is een alternatief: opletten, monitoren. Zoals ouders die bij het zwembad zitten: die volgen niet in detail wat er allemaal gebeurt, maar letten net genoeg op –ze monitoren– om te kunnen ingrijpen als hun kind of dat van

„Wat gebeurt er met de camera- en wifidata? Hoe zit het met de privacy van bewoners?“ beeld iStock

over forum

De aanbevolen lengte van een bijdrage voor Forum bedraagt 750 woorden. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden bijdragen (zonder overleg) te redigeren en/of in te korten, of zonder opgave van redenen te weigeren.

Coördinatie: Eddy Aangeenbrug, Wim Lemstra en Willem van Klinken
E-mailadres: forum@refdag.nl

In de rubriek Opgemerkt kunnen abonnees reageren op de redactionele inhoud van het RD. Uitzonderingen zijn: andere brieven in Opgemerkt, de rubriek "Kerkelijke pers/ZoGezegd", meditatieve bijdragen en recensies. Inzendingen (maximaal 300 woorden) moeten zijn voorzien van naam en adres van de schrijver. De redactie behoudt zich het recht van bekorting of weigering voor.

E-mailadres: hoofdredactie@rd.nl

Plaatsing van bijdragen voor Forum of ingezonden brieven betekent niet dat de redactie met de inhoud ervan instemt.

Door het inzenden van een brief of opiniebijdrage verleent de schrijver aan Erdee Media Groep een niet-exclusieve licentie om het werk vast te leggen, te verveelvoudigen en te verspreiden in gedrukte, elektronische of andere vorm, zoals cd-rom, databank, internet of geluidsdragers.

een ander dreigt te verdrinken. Het is een goed denkbare vorm van burgerschap in de smart city omdat het voor burgers onmogelijk is om daar alles over te weten. Maar het is wel belangrijk dat ze kunnen inschatten wanneer ze zich wel moeten of niet hoeven te bemoeien met de inrichting van die slimme stad, net zoals die ouders bij het zwembad.

De vorm van die bemoeienis kan variëren: je kunt je kind en jezelf op zwemles sturen, en zorgen dat je jezelf kunt weren in de digitalisering en dataficering van de stad; je kunt in het water springen om een kind te redden, met andere woorden meedoen aan hackatons of apps ontwikkelen; je kunt je buurman die in het water springt na afloop een handdoek en een schouderklopje geven, net zoals je in de smart city allerlei handige

participatie-apps gebruikt; je kunt de badmeester waarschuwen en in de smart city wend je je dan tot een journalist of volksvertegenwoordiger om te melden dat er iets niet goed gaat; en na afloop kun je een oudervereniging oprichten om het zwembad veiliger te maken. Of, als er niks aan de hand is, blijf je lekker in het zonnetje zitten, geniet je van je zegeningen en doe je niets. Als je maar een beetje blijft opletten en in actie komt als het nodig is.

De auteur is hoogleraar sociologie en decaan van de Graduate School of Sciences & Humanities aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij is medeoprichter van de Kenniswerkplaats Urban Big Data en de Data Alliantie Rotterdam Erasmus, waarin stad en universiteit samenwerken aan de sociale ontwikkeling van de smart city.

Kracht van zegen ligt in heldere belofte

De zegen van Aäron is meer dan een gebed of verlangen. Sommige voorgangers kiezen daarom bewust voor een meer directe vorm. Maar **dr. M. C. Mulder** ziet de kracht van de zegen juist in de aanvoegende wijs. Die nodigt uit om de zegen te zoeken in de belofte die God erbij geeft.

Zondag werd ik aan het eind van de kerkdienst gezegend. Deze keer gebruikte de voorganger geen woorden uit een bekende vertaling, zoals: „De HEERE zegene u en behoede u”, of: „Moge de HEER u zegenen en u beschermen.” Hij had zelf een vertaling gemaakt, waardoor bekende woorden opeens nieuw klonken: „De HEERE zegent u en behoedt u, Hij laat Zijn licht over u schijnen en is u genadig, Hij wendt u Zijn gezicht toe en geeft u vrede.” Dichterbij komt het niet, in de dagen na Hemelvaart, dan deze feitelijke constatering dat Jezus Gods zegen vanuit de hemel naar ons toebrengt.

In de zegen van Aäron zit alles wat je van God kunt verwachten: bescherming, vergeving, leiding. In één woord: zegen. Daarin schuilt méér dan een gebed of een verlangen. Door een kleine grammaticale verandering komt de zegen met veel grotere stelligheid naar je toe.

Ik begrijp waarom iemand ervoor kiest om de woorden zo uit te spreken. In Numeri 6 volgt op de woorden van de zegen de stellige belofte van de levende God: als zij zo Mijn Naam op Mijn volk leggen, zal Ik hen zegenen. Daar lijkt geen speld tussen te krijgen. Dan kun je dat ook maar beter duidelijk uitspreken. Het is geen vrome wens, maar een heldere verzekering: God doet wat ik je mag vertellen.

Tussen Jezus' zegenend heengaan en de zegenende komst van de Geest met Pinksteren helpt het om de hemelse beloften zo concreet mogelijk dichtbij te brengen.

Juist daar rees bij mij een vraag. Gebeurde dat nu echt? Wat is de meerwaarde van deze grammaticale verandering, die overigens ook in veel liederen is terug te vinden: „De HEERE zegent u en beschermt u, Hij schijnt Zijn licht over uw leven”? In kerkelijke discussies komt deze kwestie met regelmaat terug. Wie mag de zegen uitspreken met het gebaar dat erbij hoort? Wanneer mag dat? Er lijkt een besef te zijn dat deze woorden iets extra's bevatten. Wat is dat extra nu precies?

Wanneer ik de woorden in het Hebreeuws lees, is het evident dat de werkwoorden in de zegen van Numeri 6 in de aanvoegende wijs moeten worden vertaald. Drs. Henk de Jong wees me op Psalm 67:2, waar precies eenzelfde werkwoordsvorm wordt gebruikt. De Bijbel in Gewone Taal voelt aan dat een aanvoegende wijs moeilijk te begrijpen is. Die vertaalt dit woord daarom in Numeri

6 met: „De Heer zal bij jullie zijn...”, en in Psalm 67:2 met: „God, maak ons gelukkig.” Een constaterende verzekering naast een gebed. Dat komt niet doordat het Hebreeuws vaag en onduidelijk is, maar doordat „de Heere doe Zijn aangezicht over u lichten” niet meer goed overkomt en daarom onnodige afstand veroorzaakt.

Toch komen we net iets verder af te staan van wat er gebeurt in de zegen, als je dit de ene keer leest als een verzekering, en een volgende keer als een gebed. De waarde van de aanvoegende wijs kan helpen om daartussen te blijven en juist zo dichterbij de bedoeling te komen, denk ik. De Bijbel is er consistent in. Ook in de zegengroeten aan het begin en het eind van de brieven in het Nieuwe Testament vinden we in het Grieks een wensvorm: „Genade en vrede moge voor u vermeerderd worden”.

De waarde van deze vorm behoedt voor magie enerzijds en vaagheid anderzijds. Magisch wordt de zegen als je de kracht zoekt in de woorden zelf, in het gebaar of in de gene die de woorden uitspreekt. Vaag wordt de zegen als je deze niet verbindt met de heldere belofte die God er Zelf bij geeft. De aanvoegende wijs nodigt uit om de kracht van de zegen in die bijgevoegde belofte van God te zoeken. Zonder dat zoeken zal de

„Deze vorm behoedt voor magie enerzijds en vaagheid anderzijds”

zegen geen magisch effect hebben. Maar verbonden met de bron van de zegen bevestigt deze de onvoorstelbare werkelijkheid die erin wordt toegezegd.

Bij een expositie over de Kristallnacht in het herinneringscentrum Yad Vashem in Jeruzalem ligt voor de beelden van brandende synagogen een Thorarol die daaruit gered werd. Deze ligt open bij de zegen van Aäron (Num. 6:24-27). Ik was erdoor getroffen. Voor mij liet dit precies het geheim zien van de zegen. Ondanks de 'feitelijke constatering' van de verwoesting blijven belijden: maar God laat Zijn aangezicht stralen over Zijn volk. Dát feit is alleen echt te vatten als je verbonden bent met de bron. Maar zo is de zegen er tóch. Ook wat ik niet kan zien, wordt voor mij hoorbaar en zichtbaar. Zeker in de woorden en het gebaar van de zegen.

De auteur is universitair hoofddocent aan de Theologische Universiteit Apeldoorn. Hij schrijft dit artikel als lid van de onderzoeksgroep BEST.